

LBRIS | We know
books
ION CHIRTOAGĂ

La începuturile
statului românesc
de la est de Carpați
(sec. XI-XIV)

CARTIER
i s t o r i c

Cuprins

<i>Introducere</i>	7
--------------------------	---

I.

Dispute istoriografice

1.1. Originea unei erori istoriografice	11
1.2. Evenimente politice de la est de Carpați din a doua treime a secolului al XIV-lea și balada „Miorița”	19
1.3. „Descălecatul” – o noțiune nepotrivită pentru desemnarea procesului de constituire a statului românesc de la est de Carpați	42
1.4. În căutarea propriei identități	51

II.

Folclorul și toponimia ca surse documentare

2.1. Evenimente politice de la est de Carpați de până la 1400, reflectate în folclorul păstoresc	63
2.2. Toponime de origine turanică drept sursă pentru studierea istoriei spațiului pruto-nistrean	80
2.3. Basarab, Basarabia, Chilia și Bugeac	99

III.

Formațiuni statale românești de la est de Carpați

3.1. De la brodnici, berladnici, iași la Demetrius, Gheorghe voievod, Șendre voievod	126
3.2. Sud-estul spațiului carpato-nistrean și lumea turanică. Coste de la Cetatea Albă	155
3.3. Volohii (românii) din stânga Nistrului și extinderea periodică a administrației Țării Moldovei în acest teritoriu. Dobroslav voievod	185

3.4. Spațiul românesc de la curbura Carpaților între unguri și turanici	211
3.5. Cursurile superioare ale Prutului și Nistrului în secolele XIII-XIV. Dominația mongolo-tătară la est de Carpați. Dorohoi	234
3.6. Nord-vestul spațiului carpato-nistrean	255
3.7. Chilia între bizantini, mongolo-tătari, genevezi și statele românești	276

IV.

Formarea statului românesc de la est de Carpați

4.1. Mențiuni despre formațiunile statale românești până la Batu-Han	291
4.2. Formațiunile statale românești în timpul dominației mongole	303
4.3. Încheierea procesului de constituire a Țării Moldovei	323
<i>Încheiere</i>	347

I.

Dispute istoriografice

1.1. Originea unei erori istoriografice

În ultimul sfert al secolului al XVIII-lea, profesorul universitar din orașul german Halle, Johann Thunmann, a elaborat și a editat o lucrare despre istoria Hanatului Crimeia, în care un capitol separat este dedicat sud-estului teritoriului carpato-nistrean, numit „Partea Basarabiei ori Bugeacului, care ține de Crimeea”. În capitolul menționat, Thunmann, după ce face o descriere istorico-geografică a regiunii, afirmă că „triburile tracice au fost aborigenii acestei țări. Apoi acestea și țara lor au ajuns sub autoritatea sciților”¹¹. În continuare, omițând faptul că Herodot ar fi numit câmpia de la sud de Codri „Câmpia Getică”¹², el afirmă într-un mod exagerat de categoric: „Din acest moment locurile menționate se numeau „deșertul scitic”¹³. Se creează impresia că, din anumite motive politice, Thunmann încearcă să minimalizeze prezența tracilor în regiune. Poate provoca confuzii și afirmația lui Thunmann că pecenegii au ocupat Basarabia, Moldova și Țara Românească, noțiuni care au apărut cu mult mai târziu. În opinia lui Thunmann, în timpul campaniei lui Batu-Han din 1236-1242, cumanii (turanici nomazi care o perioadă au locuit în spațiul nord-pontic) au fost distruși, fiind obligați să se refugieze în Ungaria, în regiunile grecești și în Asia Mică. Doar o parte din ei au rămas pe loc, inclusiv în sud-estul spațiului carpato-nistrean, numit de Thunmann Basarabia. Mai mult, autorul german credea că după 1241 cumanii din sud-estul spațiului carpato-nistrean ar fi avut un principe numit Basarab, deși în documentele contemporane evenimen-

¹¹ Тунманн И. *Крымское ханство*. Симферополь, 1991, с. 28.

¹² Никулицэ И. Т. *Северные фракийцы в V-I вв. до н. э.* Кишинев, 1987, с. 21.

¹³ Тунманн И. *Крымское ханство*, с. 53.

telor descrise nu se întâlnește o persoană cu un atare nume. Thunmann, inspirându-se de la arhidiaconul anonim de la Gniezno, care pe la 1395 și-a elaborat cronică cu referire la Basco și Sommersberg, îi menționează la 1259 pe basarabeni, adică locuitorii supuși lui Basarab.

Despre originea numelui Basarabia, care ar fi existat în secolul al XIII-lea, a scris și S. Palamarciuk, făcând referire la J. Thunmann și la Reșid od-Din, cronicar persan, care și-a scris lucrarea în prima jumătate a secolului al XIV-lea¹⁴. Referitor la afirmația autorului persan, menționăm că aici poate fi o confuzie. Iată cum este prezentat în traducere în limba română pasajul din cronică la care face referire S. Palamarciuk, în contextul luptelor comandantului mongol Böcek: „Și Böcek, mergând pe drumul Valahiei Negre (Kara Ulagh) prin munții de acolo, a înfrânt acest popor Ulagh... Și de aici a intrat în pădurile și munții Yaprak Tak Bayak sau Bulak Tok la hotarele lui Mișelev și i-a înfrânt pe dușmanii care se aflau acolo gata de luptă”¹⁵. Aici e vorba de Mișelev, adică de Seneslau din Cronică Ioaniților, și nu de Basarab.

La Thunmann și la arhidiaconul anonim din Gniezno face trimitere și I. Țurcanu, pentru a demonstra că teritoriul de la est de Prut s-ar fi numit Basarabia încă din secolul al XIII-lea. Prin prisma acestei concepții autorul privește toate mențiunile medievale despre Basarabia, punând semnul egalității între acest oronim și Cumania¹⁶. Pentru a demonstra că aceasta a fost așa sau altfel, se cere analizat succint, mai întâi, cum au evoluat evenimentele din secolele XI-XIII, în care au fost implicați turancii și populația românească locală, utilizând cu prioritate documentele timpului respectiv și mai puțin cele de mai târziu.

O povestire istorică despre români o constituie legenda lui Roman și Vlahata, în care se relatează despre originea românilor și lupta lor cu păgânii. Aceasta este compusă din două părți. Prima, care ne interesează mai mult, reflectă lupta „vechilor romani” ortodocși cu tătarii în Transilvania, pe Tisa. Drept recompensă pentru succesele repurta-

¹⁴ Паламарчук С. *Забытая земля: историческая область Бессарабия*. Одесса, 2008, с. 194-195.

¹⁵ *România. Documente străine despre români*. Ed. II. București, 1992, p. 40.

¹⁶ Țurcanu I. *În căutarea originii numelui Basarabia*. Chișinău, 2010.

te împotriva tătarilor, regele ungar Vladislav i-a așezat în Maramureș. Acești „vechi romani” veniseră din cetatea lor „Roma veche”, care fusese distrusă de către „romanii noi” de confesiune catolică¹⁷. În opinia lui Ovidiu Pecican, această parte a legendei are un caracter livresc, fiind inspirată de istoriografia ungară, care a interpretat într-o formă tendențioasă un fragment al cronicii bizantine a lui Pachymeris despre strămutarea vlahilor sud-dunăreni în Asia Mică. În a doua parte a legendei se menționează așezarea descendenților „vechilor romani” ortodocși la est de Carpați, în frunte cu Dragoș Vodă, care au început să lupte cu tătarii și turcii tot așa cum strămoșii lor au luptat cu mongolo-tătarii. Noțiunea „vechi romani” amintește de vechii vlahi din Balcani, care locuiau în Tesalia și în Dalmația, fiind numiți paleovlahi¹⁸. După părerea lui D. Dragnev, legenda despre „vechii romani” n-a fost compusă în sudul Dunării, ci într-o regiune aflată la nord de fluviul menționat¹⁹. În această ordine de idei, mergând pe filiera menționată, se poate afirma că „Roma veche” ar fi acea populație ortodoxă din Panonia care, suferind din partea „noilor romani” de origine catolică, au acționat atât pe timpul lui Sveatopolk, cât și al ungarilor. Anume din cauza ungarilor românii au fost nevoiți să părăsească Panonia și să se transfere mai la est, în regiunea Tisei. Pe la 1241 și mai târziu, ei au fost nevoiți să lupte cu mongolo-tătarii, iar pentru vitejia lor au fost plasați de regele ungar în Maramureș. Venind în această regiune de margine a regatului ungar, ei au obținut anumite privilegii, dar și îndatoriri de a lupta în continuare cu detașamentele mongolo-tătarilor și formațiunile statale dependente de Serai. Ulterior, legenda a ajuns la Moscova, de unde a revenit și în spațiul românesc, fiind adusă de cercetătorii perioadei contemporane a istoriografiei naționale.

Mai sus am menționat deja că J. Thunmann, făcând trimitere la o lucrare a lui F.W. Sommersberg, istoric german din prima jumătate

¹⁷ Pecican O. *Realități imaginate și ficțiuni adevărate în evul mediu românesc. Studii despre imaginarul medieval*. Cluj-Napoca, 2007, p. 48-50.

¹⁸ Brezeanu S. *Romanitatea orientală în evul mediu. De la cetățenii romani la națiunea medievală*. „All educationae”. București, 1999, p. 165-166.

¹⁹ Dragnev D. *Moldova lui Ștefan cel Mare – centru al creștinătății ortodoxe*. În: *Destin românesc*, 2008, nr. 4, p. 47.

a secolului al XVIII-lea, afirma că în 1241 mongolo-tătarii ar fi ocupat Basarabia. Apare o întrebare firească, a existat Basarabia cu circa o jumătate de secol înainte de nașterea lui Basarab I, domnul muntean?

În istoriografia românească, opinia că în 1241 mongolo-tătarii ar fi atacat Basarabia din spațiul pruto-nistrea a exprimat-o Dimitrie Cantemir, care în *Hronicul* său menționa: „Iar de vreme ce Leunclavie și Cureus secretariul, amândoi în ciarta istoricească vestiți bărbați, mărturisesc precum acel nărod ce s-au fost chemând bäsărabi, n-au fost de alt neam, nici de aiurea vinit, ce tot din neamul românesc, iată că fără greș putem socoti că o samă de români și mai denainte și mai pre urmă de prada lui Batăe”²⁰.

Dimitrie Cantemir era de părere că din cauza lui Batu-Han o parte din români, care se aflau la est de Prut, s-au refugiat în Oltenia. Însă în istoriografia românească a apărut și o altă părere. T. Hotnog, cunoscând mai îndeaproape *Cronica pe scurt a Cracoviei*, se oprește la citatul relatat în ea sub anul 1259: „Tartari subjugatis Bersabenis, Lithwanis, Ruthenis et aliis gentibus, Sandomirz castrum capiunt”²¹. Apoi T. Hotnog citează altă cronică poloneză, numită a Sf. Cruci, după numele unei mănăstiri, fiind o variantă a primei, care redă aproape întocmai același fapt istoric: „Anno Domini 1259 Tartari subjugatis Bersabeis, Lithwanis, Ruthenis et aliis gentibus castrum Sandomiriense capiunt”²². Autorul prezintă și un citat dintr-o lucrare a renumitului istoric polonez din secolul al XVIII-lea A. Naruszewicz referitor la același eveniment: „Tartari, subjugatis, Bessarebenis, Lithwanis, Ruthenis” etc., punând numele Bessarebenis în legătură cu numele provinciei Basarabia²³. T. Hotnog mai relatează că volumul istoricului polonez menționat aparținut și lui B.P. Hasdeu. De aici se poate constata faptul că B.P. Hasdeu a consultat atent cronică lui A. Naruszewicz.

²⁰ Cantemir D. *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor*. În: *Opere*. București, 2003, p. 1423.

²¹ Hotnog T. „Basarabeni” din cronicile vechi poloneze. În: *Arhiva*. Anul XXXIV (1927), nr. 2, p. 69.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

Dacă Dimitrie Cantemir, care, probabil, a consultat cronicile poloneze menționate și poate alte surse istorice, afirmă cu tărie că basarabeni sunt români, apoi T. Hotnog e cu totul de altă părere. Mai întâi, el menționează că pentru istoricii polonezi asediul din 1259 constituie un eveniment important din trecutul acestei țări, deoarece el este cea de a doua invazie a mongolo-tătarilor în patria lor. Acesta mai adaugă că mai mulți istorici din perioada medievală, inclusiv Jan Długosz, Martin Bielski, Matei Strykowski, au abordat acest subiect. Inițial, el a presupus că termenul de basarabeni desemna un popor letic de pe teritoriul baltic²⁴. După ce T. Hotnog a fost criticat de I. Gherghel²⁵, el a emis opinia că noțiunea de „bersabeni” din cronicile poloneze ar proveni de la cuvântul utilizat de polonezi sub forma *besermen*, prin care erau desemnate popoarele musulmane (*musulman* – *besermen*, la ruși, am adăuga noi, *basurman*). Până la constituirea unui etnonim rămânea doar un pas. Apoi, Hotnog, comparând cronicile poloneze și cele ungare, ajunge la concluzia că, în unele surse în care sunt descrise evenimentele din 1259 și din apropierea acestui an, basarabeni sunt înlocuiți cu triburile cumane. Printre cumani începea deja să se răspândească religia musulmană, fapt care devenea cunoscut și pentru alte popoare vecine. În contextul luptelor mongolo-tătarilor cu polonezii, considera T. Hotnog, nu puteau să fie basarabeni de origine română, ci erau cumanii. Aici, am adăuga noi, rămâne de văzut ce fel de cumani ar fi participat la recucerirea Sandomirului (1259) – cei de la gurile Dunării ori de la est de Nipru. Autorul menționat susține, pe bună dreptate, că în privința românilor polonezii utilizau cunoscutul termen (alotnonim) de volohi (*valahi*), numele de basarabeni neapărând decât la finele secolului al XIV-lea, când domnea Mircea cel Bătrân²⁶ și, am adăuga noi, strănepotul lui Basarab I, ambii obținând la Posada și Rovine biruințe strălucite asupra dușmanilor externi, care au uimit întreaga Europă. De aici, în opinia noastră, ar rezulta că în sursele poloneze s-a produs o confuzie, cumaniilor atribuindu-li-se o denumire ulterioară de basarabeni.

²⁴ Arhiva. 1926, nr. I, p. 63.

²⁵ Vezi: Arhiva. Vol. XXXIV (1927), nr. I, p. 70.

²⁶ Hotnog T. „Basarabeni” din cronicile vechi poloneze, p. 77.

În acest context am aminti că o influență deosebită asupra cronicilor poloneze de mai târziu a avut-o cronica anonimă a arhidiaconului de Gniezno, apărută pe la 1395. Apoi, sub influența faptelor de vitejie ale românilor din Țara Românească, numită în Polonia și Țara Basarabilor, conduși de către Mircea cel Bătrân la Rovine, s-a format părerea eronată că pe la 1259 la recucerirea Sandomirului ar fi participat basarabeni. Însă, în căutarea unei concluzii mai plauzibile, T. Hotnog a presupus că la bătălia sus-menționată ar fi participat un grup de cumani cu numele de basarabeni, care, după invazia mongolo-tătară din 1241, ar fi locuit în spațiul dintre gurile Dunării și a ale Niprului. Drept dovadă, el invocă un citat de la Strykowski, potrivit căruia pe litoralul nord-pontic, între Moldova și Crimeea, ar fi fost în evul mediu târziu cumani care vorbeau o limbă slavă. Aici se vede limpede că Strykowski nu numai că nu era bine informat despre situația reală de pe litoralul nord-pontic din secolul al XIII-lea, ci n-o cunoștea suficient de bine nici pe cea din secolul al XVI-lea, când și-a scris cronica. În continuare T. Hotnog presupune că denumirea de basarabeni ar proveni de la un oarecare duce de poveste Basarab, presupunere care seamănă ca două picături de apă cu eroul de la Posada din 1330, adică cu Basarab I, domnul Țării Românești. Pentru a întări cele afirmate, T. Hotnog mai invocă antroponimul Basarab de la cazaci, vadul Basarabilor, care nu exclud apariția lor după aceeași bătălie de la Posada. El mai amintește că numele Basarab, de asemenea, e de origine cumană. Însă și acest argument nu are o mai mare valoare pentru subiectul în cauză, deoarece el nu exclude faptul că supranumele de origine cumană ar fi fost purtat de o persoană de origine română.

Și Nicolae Drăganu²⁷ menționează că în literatura istorică sunt relatări despre un oarecare Bezerenban de pe la 1241, pe care le-a utilizat B.P. Hasdeu, I. Gherghel și T. Hotnog, corectându-l pe ultimul că ar fi scris greșit cuvântul în cauză. Autorul, de asemenea, a enumerat mai multe antroponime și toponime din spațiul românesc și din documentele de mai târziu desemnate cu cuvântul Basarab. În lucrarea lui N. Drăganu se indică anul 1259, cu legendele axate pe acest eveniment. El

²⁷ Drăganu N. *Românii din secolele IX-XIV pe baza toponimiei și a onomasticii*. București, 1933, p. 521, 534.

amintește și de lucrarea lui N. Iorga „Imperiul Cumanilor și domnia lui Basarab”, subliniind că articolul ar fi apărut în legătură cu editarea unei lucrări peste hotare²⁸. În comunicarea sa, marele istoric român prezintă câteva exemple de nume cumane din istoria noastră națională și universală, cum ar fi Toxabă, Talabă etc. În continuare, autorul analizează diferite opinii referitoare la etimologia cuvântului Basarab. Este de acord cu opinia majorității specialiștilor care consideră desinența *aba* (apa) cuvânt de origine cumană, în sensul de tată ori bunic. Mai multe controverse a generat cuvântul *Basar* – cel foarte bun, cel foarte sfânt, nume de câine, târg. N. Drăganu îi dă dreptate lui Gh. Brătianu că numele nu întotdeauna indică originea etnică a purtătorului. Chiar dacă numele Basarab este de proveniență cumană ori pecenegă, asta nu înseamnă neapărat că purtătorul ei era de origine străină, de vină fiind situația politică de atunci, când în această regiune se mai manifesta din plin dominația Hoardei de Aur. N. Drăganu îi dă dreptate lui Gh. Brătianu și referitor la pretinsa origine pecenegă a figurii heraldice de pe coiful voievozilor munteni, emisă de A. Veress, deoarece ele sunt caracteristice și pentru alte popoare din Europa. N. Drăganu analizează și denumirile cumanilor. Numele cuman ar proveni de la *khun* sau *kun*, adică ei se numeau după apa Kuma, lângă care au locuit înainte de a veni în Europa. În spațiul românesc, nomazii menționați au lăsat mai multe toponime și antroponime – Coman, Teleorman, Caracal ș.a.

Cercetătoarea ucraineană S. Palamarciuk menționează că numele Basarab, de obicei, e legat de numele familiei domnitoare Basarab din Țara Românească, acesta, la rândul său, provenind, conform opiniei lui B.P. Hasdeu și altor istorici români, de la un nume tracic ori dacic. V. Tatișcev ar fi exprimat anumite rezerve în această privință. Autoarea ucraineană mai invocă opinia lui J. Thunmann că numele de bersabeni din cronicile poloneze de la 1259 ar fi de origine cumană. Însă ea respinge pe bună dreptate opinia lui J. Thunmann că localitatea Kara-Buna ar fi fost Tatarbunaru din sudul Basarabiei, precizând că aceasta se afla pe malul drept al Dunării²⁹.

²⁸ Bruse R. Boswell. În *The Slowaruc Rewiew*, 1927, p. 68-85.

²⁹ Vezi: Паламарчук С.В. *Забывтая земля: историческая Бессарабия*. Одесса, 2008, c. 190-198.

Ion Țurcanu³⁰ a analizat opiniile mai multor cercetători din perioada medievală și modernă, în primul rând, a lui D. Cantemir și J. Thunmann cu privire la originea numelui Basarabia și extinderea ei teritoriale. Autorul a încercat să demonstreze că în secolul al XIII-lea ar fi existat un oarecare teritoriu cu numele Basarabia, situat între Prut și Nistru, dominat de cumani. În fruntea acestora s-ar fi aflat o căpetenie cumană cu numele de Basarab. În privința populației, autorul e de părere că, la est de Carpați și pe ambele maluri ale Nistrului, locuiau români și cumani, care ar fi creat o formațiune teritorială puternică și pe care nu i-a observat nimeni dintre contemporani, deși aceștia, după părerea lui I. Țurcanu, se implicau în luptele dintre diferite puteri europene. Or, observăm că la bătălia de la Kalka aceștia n-au participat, în pofida faptului că aveau o căpetenie cumană și ar fi trebuit să-l susțină pe Kuthen, hanul cuman din stânga Niprului, precum au făcut-o brodnicii în frunte cu Ploscânea, și *vygonții*. Cu basarabenii, în 1241, mongolo-tătarii nu s-au luptat, deși aceștia au trecut din Halici pe la est de Carpați, înfrângând o țară valahă de la est de Siret. În 1241, consideră I. Țurcanu, populația româno-cumană din Basarabia s-ar fi refugiat spre apus, ducând cu sine numele regiunii lor. Și aici suntem nevoiți să constatăm faptul că nu i-a observat nimeni, deși, în 1247 și în 1250, regele Bela al V-lea a emis două documente, în care sunt menționate câteva formațiuni statale și teritoriale Cumania, Brodnic, a lui Ioan, Farcaș, voievodatele lui Seneslau și Litovoi. Este clar că istoricii care scriu despre o Basarabie care ar fi existat înainte de Basarab I, marele voievod al Țării Românești, au folosit într-un mod necritic sursele narative de mai târziu, care n-au avut suportul documentar respectiv.

Referitor la afirmația lui Dimitrie Cantemir că numele Basarab ar proveni de la cel al Basarabiei, noi am observa că, în cazuri similare, specialiștii în onomastică susțin că antroponimul generează un nume topic prin adăugarea unei desinențe. Spre exemplu, de la Toader provine toponimul Todirești, de la Basarab – Basarabia ș. a. În sens invers, de la toponimul Soroca se constituie antroponimul Soroceanu, de la Basarabia – Basarabeanu ș.a.

³⁰ Țurcanu I. *Descrierea Basarabiei*. Chișinău, 2011.

În legătură cu afirmațiile unor istorici că până la 1241 ar fi existat niște cumani numiți basarabeni, în frunte cu Basarab, se poate observa încă o dată că în documentele din perioada menționată nu se atestă nici antroponimul, nici politonimul menționate. Din literatura istorică se știe că, după cucerirea cnezatelor Reazan (1237) și Vladimir (1238), mongolii au dus lupte cu stăpânii câmpiei nord-pontice, în fruntea căror s-a aflat Kuthen (Kotean din sursele rusești), și nu Basarab. Înfrânți de mongolo-tătari, cumanii s-au refugiat în Ungaria și în alte țări. Cei din Ungaria, în frunte cu hanul Kuthen, intrând în confruntări directe cu autoritățile locale, au fost crunt bătuți de regele Bela al V-lea și alungați în Balcani. În timpul bătăliei, Kuthen a fost ucis. Țarul statului româno-bulgar, Ioan Asan al II-lea, i-a atacat pe cumani, care după bătălie au fost primiți de bizantini. După campania lui Batu-Han în Ungaria, regele i-a primit pe cumani și i-a așezat în Panonia.

Unii istorici români consideră pe bună dreptate că numele Basarab n-are nicio legătură cu Oltenia: „Numele de Basarab, atribuit vechilor conducători ai Olteniei în veacul al XVI-lea, când vechea dinastie se stinsese, a fost interpretat ca o încercare a cronicilor târzii de a legitima urcarea pe tron a unor domni ca Radu Șerban (1602-1611), Matei Basarab, Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu, care afirmau cu toții că descind din Basarab voievod. Acest Basarab era nu cel din veacul al XIV-lea, ci Neagoe Craioveanu, care și-a zis Basarab (1512-1520) afirmând că era „os domnesc” fiu (legitim) al lui Basarab Țepeluș³¹.

1.2. Evenimente politice de la est de Carpați din a doua treime a secolului al XIV-lea și balada „Miorița”

În ultimul timp se încearcă a demonstra că termenul Moldova ca politonim a apărut înainte de a se forma statul de la est de Carpați. Cu alte cuvinte, înainte de 1359, când, potrivit opiniei unor istorici, s-a format Țara Moldovei. Uneori, în acest scop, sunt utilizate anumite aspecte din balada „Miorița”.

³¹ Cazacu M., Mureșan D.I. *Ioan Basarab, un domn român la originea Țării Românești*, Chișinău, 2013, p. 108-109.

Despre întemeierea statului românesc de la est de Carpați, numit ulterior Moldova, au scris cronicarii din țară și cei de peste hotare. Printre aceștia din urmă e și Ioan de Târnave, fost notar al regelui ungar Ludovic I de Anjou (1342-1382), care și-a încheiat „Cronica ungarilor” în primul an după moartea patronului (1382). Conform relatărilor autorului menționat, în timpul domniei lui Ludovic de Anjou, „Bogdan, voievodul românilor din Maramureș, adunând pe toți românii acestui district, a trecut în taină în Țara Moldovei, supusă coroanei regatului Ungariei, dar, din pricina vecinătății tătarilor, de mai mult timp părăsită de locuitori. (Ulterior) crescând mult numărul românilor din această țară, ea s-a constituit în stat”³². Relatarea despre evenimentul în cauză este confirmată de conținutul unei diplome a regelui Ludovic de Anjou din 2 februarie 1365, din care ar reieși că, la o dată anterioară anului menționat, Bogdan I și cu fii săi s-ar fi deplasat din Maramureș la est de Carpați.

Ulterior, și în cronicile moldovenești au apărut unele narațiuni legendare privind întemeierea Moldovei. Prima dintre acestea a fost inserată în „Povestea pe scurt despre domnii de când s-a început Țara Moldovei în anul 6867” (1359 d.Hr.), elaborată la hotarul secolelor XV-XVI³³. Subiectul a fost reluat și în alte cronici, inclusiv în cea a lui Grigore Ureche. În ea mai întâi se povestește că regele ungar Laslău (Vladislav), după izbânda asupra tătarilor (de la finele secolului al XIII-lea), i-a așezat în Maramureș pe românii care s-au evidențiat în lupta menționată, aceasta fiind o interpolare poloneză din cronicile ungurești. Apoi cronicarul relatează că, după multă vreme, unii români din Maramureș porniți la vânătoare, nimerind la apa Moldovei și văzând câmpii deschise, cu ape curgătoare, păduri dese, au adus din Maramureș mulți oameni, care s-au întins până la Nistru și mare. Printre cei veniți din Maramureș a fost și Dragoș, pe care cu toții l-au pus mai-mare. „Și dacă au domnit doi ani, au murit. Și într-acea începătură a fost domnia o căpitanie”³⁴. Evenimentul ar fi avut loc în 1359. Conform relatărilor lui

³² Citat după: Parasca P. *Politica externă și relațiile internaționale ale Țărilor Române în epoca medievală*. Chișinău, 2003, p. 55.

³³ *Ibidem*, p. 54.

³⁴ *Letopisețul Țării Moldovei*, Chișinău, 1990, p. 27-29.

Grigore Ureche, Dragoș ar fi fost urmat de Sas, Lațcu, Bogdan, Petru, Roman ș.a. Spre deosebire de Ioan de Târnave, în opinia lui Grigore Ureche, fondator al Țării Moldovei ar fi fost nu Bogdan, ci Dragoș.

Pornind de la versiunea ungară și cea moldovenească, A.D. Xenopol a considerat că au avut loc două întemeieri ale Țării Moldovei. Prima ar fi avut loc în 1288, când la est de Carpați s-ar fi instaurat stăpânirea ungară în frunte cu Dragoș, iar în 1348 Bogdan ar fi obținut independență statală față de coroana lui Ștefan cel Sfânt³⁵. Și D. Onciul a considerat că întemeierea Țării Moldovei ar fi trecut prin două etape, numai că el a modificat cadrul cronologic. În opinia acestui autor, în 1343, la est de Carpați s-ar fi extins dominația regelui ungar, în fruntea administrației fiind Dragoș, iar sub Bogdan, Moldova și-ar fi dobândit independența³⁶. O versiune similară privind întemeierea Moldovei, prin cucerirea teritoriului dintre Carpați, Nistru și mare de către un conducător venit de peste munți, a fost expusă de către C.C. Giurescu³⁷.

Cu privire la constituirea statului românesc la est de Carpați a fost emisă și o altă părere. Conform acesteia, formarea Țării Moldovei este privită nu ca o cucerire, în frunte cu un conducător venit de peste munți, ci ca un rezultat al unui proces firesc de dezvoltare a societății din teritoriul respectiv. N. Bălcescu și M. Kogălniceanu au intuit că până la faimosul „descălecat” la est de Carpați ar fi existat niște formațiuni politice românești, care s-ar fi aflat la începutul constituirii statului în spațiul respectiv³⁸. N. Iorga a numit aceste formațiuni politice „românii populare”, identificându-le cu Valahii sau Vlahii din sud-estul european din secolele X-XII. Însă referitor la formarea statului românesc la est de Carpați și el admitea că viața politică din Transilvania s-ar fi mișcat spre răsărit, ajungând și în spațiul vizat³⁹. Gh. Brătianu

³⁵ Xenopol A.D. *Istoria românilor din Dacia Traiană*. Ed. IV. Sub îngr. lui N. Stoicescu și Simionescu. București, 1986, p. 32-50.

³⁶ Onciu D. *Scrieri istorice*. Ed. îngr. de A. Sacerdoțeanu. Vol. I. București, 1968, p. 89-130.

³⁷ Giurescu C.C. *Istoria românilor*. Vol. I, partea I, p. 372.

³⁸ Bălcescu N. *Opere*, București, 1952, p. 145-147; Kogălniceanu M. *Opere*. Vol. V. *Scrieri istorice*. Vol. îngr. de Al. Zub. București, 1978, p. 394.

³⁹ Iorga N. *Istoria românilor*. Vol. III. București, 1937, p. 152-308.